

„Mindenkit meg lehet érteni és meg kell érteni, itt az alapkövetelmény, hogy mindenki úgy nyúljon a másikhoz, hogy az egy sebzett madár és ott kezdődnek a nagy dolgok, hogy az ember le tudjon hajolni...”

Amikor 2004 áprilisában beadtam a HEFOP 2.2. pályázatot, ez a mondat járt a fejemben, és akkor még nem is sejtettem, hogy milyen mértékben megerősítenek a tapasztaltak e mondat igazságában, érvényességben.

A pályázató általános célkitűzése a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem hatékonyabbá tétele volt, egyrészt a szociális szakemberek által nyújtott szolgáltatások hatékonyságának növelésével, másrészt a hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztathatósági esélyeinek növelésével.

Talán nem tűnik logikusnak első pillantásra, hogy miért éreztük e célcsoport – gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyerekek és fiatalok – szempontjából meghatározónak az őket nevelők, gondozók képzését, támogatását. Nyilvánvaló, hogy a traumatikus előélettel, sokféle lemaradással, hátránnyal és mindenképp elzárkózással küzdő gyerekek és fiatalok számára a leginkább meghatározó lehetőség jövőjük szempontjából azoknak a felnőtteknek, referencia csoport tagoknak a viszonyulása, viselkedése, elfogadó vagy elutasító magatartása, akikkel a gyermekotthonban, nevelőszülői családban együtt élnek. Ők azok, akiknek fel kellene oldani a korábbi felnőttekkel kapcsolatos rossz, vagy ambivalens tapasztalataikat, a korrekcióhoz, rehabilitációhoz szükséges érzékeny, személyükre szabott, türelmes, nem irreális elvárásokat támogató magatartást tanúsítva. Ez a viselkedés az alapja annak a munkának, amely esélyt teremthet az érintett gyerekcsoportoknak arra, hogy felnőve képesek legyenek beilleszkedni, munkaerőként, partnerként, szülőként helytállni.

A pályázat közvetlen célcsoportjává ezért a gyermekotthonokban dolgozó szociális szakembereket választottuk, akik közül 120 fő kezdte meg a képzési programot és 117 fő kapott tanúsítványt a végén.

Magyarországon már a 60-as években is voltak olyan kutatók, amelyek a pszichológiai szemlélet gyermekvédelemben való érvényesülésére és népszerűsítésére irányultak¹, A mai napig szá-

¹ Gáti Ferenc: *A pszichológiai szemlélet érvényesülése a gyermekvédelemben. Pszichológiai Tanulmányok, Akadémiai Kiadó 1967.*

mos neves szakember² keresi a válaszokat arra, hogy milyen lehetőségei vannak a személyiségformálásnak a szakellátásban, mi mindent kell és lehet tenni annak érdekében, hogy a szakellátásból frissen kikerült utógondozott fiatal megtalálja a helyét a munkaerőpiacon és be tudjon illeszkedni a társadalomba. Hiszen a szakellátás eredményességének egyik mutatója éppen az, hogy az onnan kikerülő fiatalok milyen módon, és mennyire képesek teljes értékű, felelős, felnőtt életet élni, milyen mértékben igazolja vissza sikerességük vagy sikertelenségük a gyermekvédelmi gondoskodás hatékonyságát.

A HEFOP 2.2 programon belül meghirdetett speciális képzési sorozatunkkal ehhez a válaszkereséshez szerettünk volna hozzájárulni új szempontokkal, ötletekkel. Természetesen ez csak egy a lehetséges válaszok közül. A képzési sorozat során a szociális szférában dolgozó szakemberek, ezen belül pedig a gyermekvédelem szakellátásában dolgozó szakemberek empátiás készségeinek fokozására, stressz- illetve kiegészítő mutatóinak pedig a csökkentésére helyeztük a hangsúlyt, és a beavatkozás eredményességét ezen mutatók változásától tettük függővé. A kiinduló hipotézisünk az volt, hogy a szakellátásban dolgozó szociális szakemberek stressz- és kiegészítő mutatói, valamint empátiás készségei nagy valószínűséggel magasabbak az átlagnál, az alábbi okok miatt:

- úgy érzik, munkaeszköznek tekintik őket
- túl sok az elvárás, kevés az elismerés
- állandóan ott lebeg a fejük felett az elbocsátás lehetősége
- ritka a pozitív visszacsatolás, mert olyan gyerekekkel kell dolgozniuk, akikről már mindenki lemondott
- úgy érzik, hogy tőlük várják, hogy tegyenek „csodát”

² Volentics Anna: *A magyarországi problémakezelő gyermekvédelem egyes kérdései (FICE Gyermekvédelmi füzetek sorozat 1993)*

Dr. Szalay Dénes: *Gondolatok a minőségbiztosítás lehetőségeiről a gyermekvédelemben (CSAGYI 2001/4)*

Kiss József – Mankovics László: *(Re)Szocializációs segítő-program (FICE Gyermekvédelmi füzetek 1994)*

Az egy év alatt, 2005 januárja és 2005 novembere között, összesen kilencféle a gyermekvédelemben használható módszer/technika ismertetésére került sor (csapatépítés, táncterápia, videotrénings, mediáció, játzmaelemzés, erőszakmentes kommunikáció, szemtől szembe, munkaerő-piaci tréning, diákvállalkozási ismeretek).

Programunkban kiemelt hangsúlyt fektettünk arra, hogy az egyes helyszíneken a résztvevők ne csak a képzés erejéig találkozzanak, hanem valódi „találkozások” jöjjenek létre, rácsodálkozások, amelyek hatására a különböző munkahelyekről érkező csoportokból, igazi csapatok jönnek létre. Ezt a célt szolgálta a program első két képzése: az inkább kifelé irányuló, a többiekre koncentráló csapatépítés,³ és a sokkal inkább egy belső utazásra invitáló táncterápia⁴. Ennek az első, ún. mentálhigiénés bloknak a célja az volt, hogy a vidám, néha talán meghökkenítő játékos feladatok segítségével a résztvevők egy kicsit kiszakadjanak a mindennapi gondjaikból, felfedezzék nem csak belső erőforrásaikat, hanem a csapatmunka erejében rejlő erőforrásokat is.

„Újból és újból megrázó élményt jelent számomra, hogy a sokszor rendkívül nehéz körülmények között dolgozó pedagógus, óvopedagógus, gyógypedagógus kollegák milyen nagy szeretettel, kitartással próbálják egyengetni a gondjaikra bízott gyermekek sorsát. Kollégáimmal együtt azt tapasztaltuk, hogy a segítő munkakörben dolgozóknak nagyon nagy szükségük van olyan közegre, ahol feltöltődhetnek, ahol saját személyiségük, saját problémáik kerülnek előtérbe. Izgalmas kihívásnak éreztem azt a lehetőséget, hogy egy ilyen sokszínű munkacsoportban nyílik alkalmunk arra, hogy gyermekvédelmi gondoskodásban lévő gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára nyújthassunk szakmai segítséget. Szerettünk volna valamit érzékeltetni azzal kapcsolatban, hogy milyen lehetőségek rejlenek abban, ha felkínáljuk az autentikus kifejezés, a tánc, a mozgásimprovizáció, a kreatív erőforrások mozgósításának a lehetőségeit!” (Dr. Varga Izabella – Magyarországi Integrált Kifejezés és Táncterápiás Alapítvány tréner)

A következő blokk a konfliktuskezelés, illetve a kommunikáció fejlesztésére helyezte a hangsúlyt, ezen belül a résztvevők megismerkedhettek a mediáció, a videotrénings⁵, a TA⁶ (Eric Berne-féle tranzakcióanalízis), az erőszakmentes kommunikáció⁷ és a szemtől szembe (Real Justice) módszerével. Ezen képzések közös üzenete az volt, hogy a konfliktus az emberi élet természetes velejárója, nem kell tőle félni. A cél tehát nem az, hogy ezeket teljes mértékben kiiktassuk a mindennapi életünkből, hanem hogy megtanuljuk kezelni. Fontos azonban, hogy a velünk konfliktusban állókat partnernek tudjuk tekinteni, hogy ne a sérelmeinkre koncentráljunk, ha-

nem a megoldásra, és hogy felelősséget tudjunk vállalni a problémáért. Ezeket a készségeket kell átadni a gyermekotthonban dolgozó nevelőknek a gondjaikra bízott fiatal felnőttek részére annak érdekében, hogy segíthessék őket a társadalomba való beilleszkedésben.

„A mi célunk a kapcsolat jelentőségének megtapasztalása személyesen és ennek átfordítása a felnőtt-gyerek, szülő-gyerek, nevelő-gyerek kapcsolatokra. Célunk az is, hogy a megerősítés (empowerment) filozófiáját, szemléletét érzékeltessük, bemutassuk személyes tréneri munkánkon keresztül, filmek, vizuális élmények segítségével. Célunk volt a csoportos együttműködés értékeinek tudatosítása, valamint a rejtett (saját személyes, gyerekekben, gyerek családjában rejlő, csoportban rejlő) erőforrások feltárása. Kellemes személyes és szakmai élmények átélésének segítése. Azt hiszem, minden általunk vezetett csoport sok pozitív élményt és talán sok ismeretet is jelentett. Egyes csoportokban ez utóbbi egyértelműen megfogalmazódott, de volt, ahol kevésbé. Volt, ahol csak a regenerálódást tudtuk elérni, a valódi tanulást nem, de ennek hátterében a rendszer egészének diszfunkciói húzódnak (túlterheltség, családi körülmények nehézségei). Azokat a pillanatokat élveztem a legjobban, amikor az egész csoport mélyen dolgozott, a trénerekkel közösen gondolkodott, reflektált pl. a tréningen történetekre. Fontos volt azt is látni, milyen ereje van annak, amikor hagyjuk, hogy a résztvevők vegyék kézbe a kamerát és hozzanak saját filmet, majd mutassák is be. Mélyről jövő erőforrások nyíltak meg több csoportban. Nagyon izgalmas volt egy véletlen alkalom kapcsán megtapasztalni, hogy a „különleges” (speciális) fiúk⁸ mennyire ki tudták használni a kamera által nyújtott lehetőségeket: filmet készítettek magukról, majd visszaneztek, ami hónapokkal később is izgalomban tartotta őket és nevelőiket is!” (Szilvási Léna – Magyar Videotrénings Egyesület)

„A képzések során sikerült megtalálni a kapcsolódási pontokat a TA elmélete és a nevelőotthoni gyakorlat között. A résztvevők részéről ez igényként megfogalmazódott és egy-egy fogalom kapcsán máris a saját gyakorlatukban, gyermekekkel való kapcsolatukban keresték az alkalmazási lehetőségeket. Nagyon hasznosnak tartom a programot, s ezt megerősítették a résztvevők visszajelzései. Úgy gondolom, a pedagógiai tevékenység olyan területét sikerült elérni a program révén, mely a szükségesnél kevesebb figyelmet kap. Talán ezt jelezte az a nyitottság és érdeklődés, mely jellemzője volt a képzéseknek. Jelenleg kérdésként fogalmazódik meg bennem, hogy miután elindultak, elindítottuk a résztvevőket egy úton, hogyan lehet ezt folytatni. Számomra egy kicsit úgy tűnik, hogy hirtelen „elengedtük a kezüket”. (Józsa Zsuzsanna – Magyar Tranzakcióanalitikus Egyesület)

A harmadik, munkaerőpiacra felkészítő blokk keretében szintén két képzésre került sor, az egyik egy munkaerő-piaci tréning, a másik pedig a diákvállalkozással kapcsolatos alapismereteket bocsátotta a résztvevők rendelkezésére. Ezekre az ismeretekre a

³ Összjáték Család és Kapcsolati Műhely Alapítvány www.osszjatek.hu

⁴ Magyarországi Integrált Kifejezés és Táncterápiás Alapítvány www.tancterapia.com

⁵ Magyar Videotrénings Egyesület www.videotraining.hu

⁶ Magyar Tranzakcióanalitikus Egyesület www.hata.hu

⁷ Kelet-Európai Erőszakmentes Kommunikáció Alapítvány www.eroszakmentes-kommunikacio.org

⁸ A megyeszóli gyermekotthon speciális lakóotthonának lakói.

továbbtanulásra vonatkozó összesített adatok alapján hatványozottan szükség van.* (1. sz. tábla)

„A program a nevelőotthonokban, lakásotthonokban dolgozók attitűdváltó programja, az elfogadásra, előítélet kezelésére, helyes kommunikációra, mentálhigiénés állapotuk javítására, másrészt a gondozottakkal való jobb kapcsolat kialakítására, a munkavégzés minél több irányból való támogatására, módszerek megismerésére szolgál.

Ebben a célkitűzésben a Hétszínes Gazdálkodási program a felnőttek számára nyújtott módszertani ismereteket, diákvállalkozási ismereteket, amely játékos formában hozzásegítheti a gyerekeket a való élet megismeréséhez, személyiségük, kreativitásuk fejlesztéséhez, segítheti pályaválasztásukat, és tevékenysége révén hozzájárulhat a környezetben való elfogadottságuk kialakításához vagy megerősítéséhez.

Amikor a projektben való részvételt elvállaltuk, azt gondoltuk, hogy a sajátos körülmények között élő gyerekeknek közösségalkotó tevékenységet, egyéni képességeik – köztük a vállalkozási tevékenység –, elsősorban a tehetségük kibontakozásához hozzájáruló programot kínálnak. Kipróbálhatja – komolyabb következmény nélkül – kitartását, munkaerőjét, felelősségét, szervezőképességét, kommunikációját, ismereteit bővítheti egy újabb, az iskolai oktatástól eddig teljesen idegen területtel, s nem utolsósorban a gyakorlatban megismerheti a pénzkézelés, pénzgazdálkodás menetét, egy kicsi közgazdaságtant.

Az iskolai tapasztalataink alapján pedig, azt gondoltuk, hogy a Gazdálkodás programja újfajta kapcsolat kialakítását támogatja gyerek-felnőtt között, egy olyan területre visz, mely a család hiánya, vagy erre a feladatra képtelensége miatt eddig nem ismert, melyben megismerkedhet a felelősségvállalással, kiélheti alkotóvágyát, és mindez a tevékenység támogatja az ő további életvitelét, pályaválasztását, a munkaerő-piaci megjelenését, a

* A tanulmányban szereplő táblák adatait a 215/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet alapján készült 2004. évi országos összesítés alapján közöljük.

pénzgazdálkodást, s talán kevesebb kudarcral indulhat a munkát keresők táborába.

Ezt a fajta gondolkodást, látásmódot szeretnénk volna átadni a résztvevőknek a tréningen.

A közoktatásban – és nem a szociális szférában – dolgozóként nagyon örültünk annak, hogy a gazdálkodás programunkkal egy olyan területre kerülhetünk, ahol még nincs tapasztalatunk. A nevelőotthonokban élő gyerekek-fiatalok hasonló sorsúak mint a mi tanítványaink, ha az a környezet, amit az állam biztosít számukra nem is összehasonlítható a „mieinkével”, vagy az a szertető közeg, amit a körülményektől függetlenül, a családhoz, családba tartozás jelent a mi oldalunkon.

Várakozással tekintettünk a programban résztvevő csoportok felé, és örültünk annak, hogy olyan ismereteket nyújthatunk – játékos köntösbe öltöztetve – gyerekközösségek képviselői felé, melynek fontosságát a projekt időpontjában az Oktatási Minisztérium is elismerte, és tanítandó ismeretként jelölte meg a vállalkozási ismereteket.

És most, a záraskor is meggyőződésem, hogy a cél, amit a projekt maga elé tűzött, vállalható és megvalósításra érdemes. Az is meggyőződésem, hogy az a tevékenység, amit a továbbképzések kapcsán a résztvevők megismertek, hozzájárulhat ahhoz, hogy a nevelőotthonokban élő gyerekek társadalmi beilleszkedését segítse, hogy a program támogatja a fiatalok munkaerőpiacon való eredményes megjelenését, és nem utolsósorban a gyerekekkel-fiatalokkal foglalkozók egyéni képességeinek fejlesztéséhez, munkájuk magasabb és jobb színvonalon való ellátásához is hozzájárul.

Jó lenne, ha a program részben folytatódhatna, illetve eljuthatna az országban sokfelé, a többi nevelőotthonban dolgozókhoz is, ha nincs is lehetőség pontosan ilyen formában, de tartalmában és elsősorban szellemiségében változatlanul, másrészt az elkezdett munka folytatódhatna a résztvevők igényei alapján” (Bertalan Edit – Hétszínvirág Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Marcali)

1. sz. tábla

A 2003/2004. TANÉVBEN AZ ÁLT. ISKOLÁT BEFEJEZŐ TANULÓK TOVÁBBTANULÁSA (2004. ÉV DECEMBER 31-I ÁLLAPOT)

Sorszám	Iskolatípus	GYERMEKOTTHON	NEVELŐSZÜLŐI HÁLÓZAT	EGYÜTT
		a tanulók közül		
01.	Gimnáziumban tanul	42	84	126
02.	Szakközépiskolában tanul	140	143	283
03.	Szakiskolában, szakmunkásképzőben tanul		613	390
04.	Iskolarendszeren kívüli tanfolyami szakoktatásban vesz részt		33	4
05.	Nem tanul		110	8
06.	Nem tanulóból (05-ből)	állandó munkahelye van	24	4
07.		nincs állandó munkahelye	86	4
08.	Összesen (01-től 05-ig)		938	629
				1567

2.. sz. tábla

Sor- szám	Megnevezés	Enge- délye- zett férő- helyek száma	Ideig- lenes hatály- lyal elhe- lyezett	Átme- neti nevelt	Tartós nevelt	Intézeti elhe- lyezett	Össze- sen (b-től e-ig)	Átme- neti gondo- zott	Utó- gon- dozói ellátás- ban ré- szesülő	Mind össze- sen (f-től h-ig)	Ebből (i-ből): leány
GYERMEKOTTHON											
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j		
01.	Összesen (02-től 07-ig)	11 551	545	6 806	636		7 987	45	2 117	10 149	4 464
02.	Ebből: gyermekotthon	4 317	434	2 634	167		3 235	43	433	3 711	1 718
03.	lakásotthon	4 677	90	3 077	321		3 488	1	843	4 332	1 944
04.	spec. gyermekotthon	422	10	265	34		309	1	32	342	96
05.	ÁID és gyermekotthon	1 387	11	828	114		953		256	1 209	470
06.	utógondozó otthon	543		2			2		394	396	148
07.	egyéb	205					0		159	159	88
08.	Összesenből (01-ből) fogyatékos		76	2 089	312		2 477	3	596	3 076	1 187
09.	Ebből (8-ból) értelmi fogy.		63	1 835	263		2 161	3	549	2 713	1 052

3.. sz. tábla

Sor- szám	Megnevezés	-8	9–12	13–20	21–25	25 vagy több	Összesen (a-tól e-ig)
a	b	c	d	e	f		
01.	Összesen (02-től 08-ig)	400	474	73	16	5	968
02.	3 éven aluli	57	9				66
03.	3–5 évesig	16	2				18
04.	Ebből: 6–9 évesig	16	3				19
05.	10–13 évesig	27	5	1			33
06.	(01-ből) 14–17 évesig	38	21	4	2		65
07.	18 éves és idősebb	29	18	6	3		56
08.	Vegyes korú	217	416	62	11	5	711
09.	Összesből (01-ből) értelmi fogyatékos ^{a)}	113	66	15	5	5	204
10.	Összesből (01-ből) vegyes csoport	77	111	18	12	1	219

a) Szakértői bizottság által értelmi fogyatékosnak minősített.

Az adatfelvétel során kétféle módszert használtunk: egyrészt elégedettségi kérdőíveket vettünk fel minden egyes tréning után (összesen 1080 kérdőív), másrészt 3-féle nemzetközileg elismert tesztet (Davis, STAI, MBI) összesen 2 alkalommal 2005 és 2006 januárjában (összesen 720 kérdőív), melyekkel az empátiás készségeket, a stressz- illetve kiégés szintet vizsgáltuk. A válaszadási arány magas, több mint 80%-os volt, amely biztosítja az adatok megbízhatóságát.

A gyermekotthonokkal kapcsolatos legfőbb kifogás az elmúlt két évtizedben az volt, hogy nem elég családiasak, hiányzik az egy-személyes kötődés, kapcsolat, nem veszik tekintetbe a gyerekek szükségleteit, nevelésük speciális jellegzetességeit, és felépítésük, működésük okán nem készítik fel a felnőtté váló gondozottakat az önálló életre. Az 2. sz. tábla a gyermekotthoni férőhelyeket és a gyermekek számát az ellátás típusa szerint mutatja a 2004. december 31-i adatok alapján.

A 3. sz. táblázat a gyermekotthoni gyermekcsoportokat létszámuk szerint mutatja be a 2004. december 31-i állapotnak megfelelően.

Mind a gyermekotthonok jellege, mind a gyermekcsoportok létszáma alapján jogosnak tekinthető a kritika, s csak remélni lehet, hogy az elmúlt évtized átalakításai meghozzák a remélt eredményeket, amelyekhez persze még sok, a mienkhez hasonló programra is szükség lenne más feltételek javítása mellett.

Mindemellett az elmúlt 20 évben folyamatosan változtak a gyerekek szükségletei is. Míg korábban elsősorban anyagi problémák miatt kerültek be, mára elsősorban a szülő elhanyagoló, bántalmazó magatartása, szülői képességeinek hiánya vagy gyenge volta a fő ok, illetve a gyerek, fiatal ebből következő pszichés állapota, magatartása.

Más oldalról a szakmai, gondozási feladatoknak is alapvetően más szellemiségűeknek kell lenniük. A szülők és gyerekek jogai, a családi nevelés elsődlegességének és minden eszközzel való megtartásának, illetve a visszagondozásnak a primátusa kényszeríti ki a korábbiaktól eltérő gondolkodást és tevékenység kialakítását. Ugyanakkor a gyerekek is változnak, hiszen jogaikkal, lehetőségekkel élni akarnak, vagy ezek ismerete híján érzékelik a korábbi kontroll gyengülését, a felnőttek, intézmények elbizonytalanodását, ami azt eredményezi, hogy egyre vadabb helyzetekből, egyre durvább, kevésbé motivált és egyre nagyobb arányban 12 évesnél idősebb gyerekek kerülnek be a rendszerbe, és ez a tendencia a fiatalabbakat is fokozottan érinti. A differenciált ellátást az utógondozói ellátásban részesülők nagy száma is indokolja. (4. sz. tábla)

Elsődleges feladat tehát az intézményekben dolgozókat megerősíteni, olyan válaszokat/mintákat adni számukra, hogy képesek legyenek a megújulásra, és a rugalmas, a helyzet által megkívánt, adekvát reagálásra, változásra. Erre a jelenlegi továbbképzési rendszer nem biztosít elég lehetőséget, és bár egyértelműen a legjobb családok is megszenvedik a gyors és sokszor nem kiszámítható változásokat, a rendszerben dolgozókra még nagyobb nyo-

4.sz. tábla

UTÓGONDOZÓI ELLÁTÁSBAN RÉSZESÜLŐK SZÁMA A GONDOZÁSI ÉS TARTÓZKODÁSI HELY SZERINT (2004. DEC. 31-ÉN)

Sor-szám	Tartózkodási hely	a gondozás helye				ápolást gondozást nyújtó intézmény	Összesen (a+b+e)	Ebből (f-ből): leány
		gyermekotthon	nevelőszülői hálózat					
			Összesen (c+d)	ebből (b-ből)				
				hagyományos	hivatásos			
		Nevelőszülő						
		a	b	c	d	e	f	g
01.	Gyermekotthon	2 056					2 056	909
02.	Nevelőszülői hálózat		1 860	1 524	336		1 860	916
03.	Ápolást, gondozást nyújtó intézmény	1				9	10	5
04.	Kollégium	45					45	22
05.	Albérlet	82	33	33			115	78
06.	Egyéb hely (pl.: külföld)	83					83	42
07.	Összesen (01-től 06-ig)	2 267	1 893	1 557	336	9	4 169	1 972

más és felelősség hárul, hiszen őket két szerepükben is érintik ezek a változások: magán- és szakemberként egyaránt.

A gyermekvédelmi gondoskodás rendszerébe bekerülő fiatalok számára a minta már nem, vagy nem csak a vérszerinti szülő, rokonság, hanem azok a felnőttek, akikkel a gyermekvédelmi eljárás során kerülnek kapcsolatba, ezen belül is elsősorban az átmeneti, gyermekotthoni, lakásotthoni nevelő, gyermekfelügyelő, illetve az utógondozását felügyelő szakember.

A kapott, többnyire meglehetősen hátrányos „Sorskönyvét”, csak akkor van esélye átírni, megváltoztatni, ha a vele legszorosabb kapcsolatba kerülő felnőttek tudnak számára alternatív modellt vagy „jobb sorsot” nyújtani. Ezért nagyon fontos, hogy az elsődleges modellként szolgáló felnőtteket képezzük, számukra alternatív lehetőségeket mutassunk be, csökkentsük feszültségüket, kiábrándultságukat, tehetetlenség-érzésüket, amit az őket érő napi harcok, kudarcok nyomán élnek meg.

A hosszú távú fenntarthatóságot és ennek a pályázatnak a távlati célját – a fiatalok munkaerő-piacra való bekerülésének elősegítését – is az szolgálja elsősorban, ha a szakember iránymutatásával az amúgy is többszörös hátránnyal induló fiatalok ráéreznek az önismeret fontosságára, megtanulják mindennapi konfliktusaik erőszakmentes és hatékony kezelésének alapvető technikáit, ezáltal képesek felelős döntéseket hozni és vesztesből győztesre alakíthatják a problémás indulást.

Ezeket szem előtt tartva állítottuk össze a 3 (I. mentálhigiénés, II: konfliktuskezelést és kommunikációt fejlesztő és III. munkaerő-piaci) blokkból álló, egymást kiegészítő és egymásra épülő képzési programsorozatot.

KÉPZÉS (3 KÉPZÉSI BLOKKBÓL ÉPÜL FEL)

MENTÁLHIGIÉNÉS BLOKK

önismereti tréning, táncterápia, kapcsolatfejlesztés és csapatépítés, játszma-elemzés és Sorskönyv-elemzés
Összjáték (Család- és Kapcsolati Műhely) Alapítvány
Integrált Kifejezés és Táncterápiás Központ
Magyar Tranzakcióanalitikus Egyesület

KONFLIKTUSKEZELÉST ÉS KOMMUNIKÁCIÓT FEJLESZTŐ BLOKK

videotréning, probléma-megoldó képesség fejlesztése, erőszakmentes kommunikáció, szemtől szembe program (real justice), mediáció
Magyar Videotréning Egyesület
Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület
Kelet – Európai Erőszakmentes Kommunikáció Alapítvány

MUNKAERŐ-PIACI ISMERETEK – asszertivitás fejlesztő tréning, , pályaorientációs képzés, diákvállalkozási alapismeretek („csiribú” rendszer)
Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület
Hétszínvirág Gyógypedagógiai és Módszertani Intézmény (Marcali)

Fotó: Archiv

Országosan 6 helyszínen vett részt a programban (5 különböző régió):

- Közép – Magyarország: Pest megye – **Budapest**
- Dél-Dunántúl: Baranya megye – **Pécs**
- Észak-Magyarország: Borsod megye – **Megyaszó**, Heves megye: **Eger**
- Észak-Alföld: Jász-NagykunSzolnok megye – **Szolnok**
- Dél-Alföld: Bács-Kiskun megye – **Kecskemét**

A 6 helyszínen 8 gyermekotthont és kb. 17 lakásotthont foglal magába:

- Budapest – Vasvári Pál Gyermekotthon + 4 lakásotthon
- Pécs – Pécsi Gyermekotthon + 4 lakásotthon
- Megyaszó – Megyaszó Gyermekotthon + Speciális Szükségletű Gyermek Lakásotthona
- Eger – 3 db Gyermekotthon (1 fogyatékos gyerekek számára Eger, Mónosbél, Pétervására)
- Szolnok – szolnoki Gyermekváros + 4 lakásotthon
- Kecskemét – SOS Gyermekfalu + 4 lakásotthon

Közvetetten összesen kb. 524 gyerekekhez jut el a program (ha gyermekotthononként 40 fővel és lakásotthononként 12 fővel számolunk).

- hátrányos helyzetű csoportok
- veszélyeztetett fiatalok

A program végére **6, gyerekekből és szakemberekből álló önszorgató csoport** jön majd létre az általunk kiképzett csoportvezetők vezetésével, amely **min. 60–90 gyerekek**nek fogja tudni átadni első körben a programban megszerzett tudását és tapasztalatait.

A programot a saját „gyermekemnek” érzem, sokat kinlódtam vele – ráadásul első „gyermek” –, végtelenül elfogult vagyok, gyakorlatilag azonosultam vele. Meg vagyok győződve arról, hogy azért nyert a pályázat, mert valóban hittem abban, hogy ezzel valami változást, szemléletváltást tudunk elérni, és azért volt annyi konzorciumi találkozó és csapatépítés a trénereknek, hogy legyen lehetőség lelkesíteni őket is. Ez többé kevésbé sikerült, de így is nehéz volt elfogadtatni, hogy ennyi különféle technika (iskola) jól megférhet egymás mellett, hogy egymásra épülnek, s hogy nem véletlen, hogy pont ezek és pont ebben a sorrendben alkotják a képzést. A koncepció, rendszerszerű építkezés valójában a sorozat végére vált érzékelhetővé. Ezt az intézményvezetők visszajelzései is megerősítették.

Fotó: Archiv

Fontos volt számomra az is, hogy a saját szememmel lássam, hogy amit terveztünk, és amiről azt gondoltuk, hogy működni kell, az valóban célba ér, valódi szükségletekre reflektál, hogy ezek a technikák valóban használhatóak a gyermekotthonokban. Volt egy nagyon határozott koncepció, de mindvégig érzékenyen és rugalmasan akartam reagálni a szakmailag megalapozott, új igényekre, így került be pótlólag a csoportvezetői képzés gondolata. Végigjártam a helyszíneket nemcsak projektmenedzserként, hanem trénerként is, mind a 117 tanúsítványt szerzett résztvevőt ismerem személyesen. Nagyon nagy szüksége volt mindenkinek erre a képzési sorozatra és elsősorban azért, mert olyan nyitott és elfogadó trénerrel találkozhattak, akik nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy megerősítést adjanak abban, amit jól csinálnak, és segítséget azokon a

területeken vagy esetekben, ami esetleg nem ment olyan jól, és kíváncsiak voltak a kételyeikre, felvetéseikre, megoldási javaslatokra.

Nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy minden tréner nyugodt, ítéltektől mentes légkör megteremtése mellett a másik ember ritmusát, határait, egyéni stílusát tiszteletben tartva tanítson, képezzen, mutassa be saját programját, hogy valamennyi résztvevő megélhesse a „hogya én jól vagyok, másokra is akkor és csak akkor tudok jobban odafigyelni” érzést. A visszajelzésekből úgy érzem, hogy ezt sikerült elérnünk, és ez azért nagyon fontos, mert a szemléletváltás itt kezdődhet el, mint ahogy annak a felismerése és tudatosítása is itt kezdődik el, hogy minden gyerek más, és egyéni ráhangolódást, törődést igényel.

„Ebben a rohanó világunkban nekem nem volt már régen időm, hogy a belső énemmel foglalkozzam. Vagy, hogy megálljak egy percre. Fantasztikus volt. Csukott szemmel vezetés: hogy megbízom a másokban és ő is bennem.” (idézet egy egri résztvevőtől)

„Mi olyan játékokat játszunk, ahol van nyertes és vesztes, és a gyerekek ezt nem mindig viselik el. Jó volt, hogy olyan játékokat játszottunk, ahol csak nyertes lehet” (idézet egy megyeszóci résztvevőtől)

„Nincs olyan elvetemült gyerek, akit ne lehetne pozitív tevékenységen keresztül megfogni” (idézet egy szolnoki munkatárstól)

Az egyik legmeghatározóbb élményem az volt, amikor arra terelődött a beszélgetés, hogy kik is ők a gondjaikra bízott gyerekek számára, hiszen nem szülők, de többek, mint pedagógusok, hogy mennyire nem könnyű megélniük azt, hogy milyen keveset tudnak az intézet kereteiből kikerült fiatalokról, hisz sokuknak rossz érzés, hogy vége szakad egy hosszú kapcsolatnak: veszteséget élnek meg, többnyire feldolgozatlanul. Mivel nincs elegendő pszichológiai segítség, kibeszélési, meggyászolási lehetőség, a legemberibb módon próbálják megvédeni magukat ezektől az élményektől: érzelmileg lezárnak, tudattalanul vagy szándékosan (szakmai érvekkel alátámasztva) eltávolodnak a gyerekektől, és vigyáznak, hogy senki ne kerüljön túl közel hozzájuk. A legnagyobb baj, hogy nagyon sok mindent, amit a gyerek tesz vagy nem tesz (agresszió, szökés) személy elleni támadásnak érzékelnek, és megsértődnek, csalódnak, mint bármelyik átlagos szülő, ugyanakkor hevesen tiltakoznak, ha őket „kvázi szülő”-ként definiáljuk. Ez a véleményem, tapasztaltam sok ambivalens érzést: nincs összhangban az, amit éreznek ezzel kapcsolatban, és amit szakemberként kell gondolniuk erről.

„Az én szüleim nem voltak a lehetséges legjobb szülők, de akármilyen is volt velem, hozzájuk mindig visszamehettem, ők mindig visszafogadtak. Az életem legnagyobb kudarcai után is visszafogadtak. Nem jó, mert nem vagyunk igazi szülők. De kicsit apunak és anyunak kell lennünk az életünkben.” (idézet egy szolnoki résztvevőtől)

Mivel nyitottak voltunk a problémákra, és valóban kíváncsiak voltunk a résztvevő kollegákra emberileg és nem csak mint szakemberre – lehetőségük volt egy kicsit ventillálni, amire hihetetlenül nagy szükség van, mert erre van a legkevesebb lehetőség a mindennapokban –, így el tudták fogadni a kritikát is.

A terepen a másik legfontosabb élményem az volt (és talán a képzési program egyik legnagyobb eredménye is), hogy az évek – évtizedek óta egy intézményben, egy épületben dolgozó szakemberek ennek a képzésnek a segítségével fedezték fel egymást, fedezték fel a szakember mögött a magánembert. Döbbenetes és megható volt, hogy sokan most először élték át, milyen érzés az, ha úgy megy be valaki a munkahelyére, hogy tartozik valahová, hogy van valami köze a másikkal, hogy ők mind egy csapatot alkotnak.

Számtalan visszajelzést kaptunk arról, hogy mekkora öröm, amikor egy eset kapcsán felhívják egymást, a csoporttársukat, megismerik a hangját, és már nem olyan személytelenül vagy fenntartásokkal beszélgetnek, nem a rivalizálás, nem a felelősségelhárítás az első gondolat. Azt gondolom, hogy ez mindenképp az egyik hosszútávon fenntartható változás, ez nagyon fontos, mert nyílt titok, hogy a legtöbb esetben a személyes kapcsolatokon, az adott személy szándékán, motiváltságán múlik minden. Most, ha találkozunk az utcán, köszönnek egymásnak, összerosolyognak, míg korábban csak keveseknek jutott eszébe, hogy legalább köszönjön a másikkal.

Tudom, hogy ezek bagatell eredményeknek tűnhetnek, de hatásuk jóval nagyobb a közvetlenül érzékelhetőnél. A távolról szemlélődő gyakran úgy ítéli meg, hogy a gyermekotthonban dolgozókat kevésbé érdekli a gyerek, a személyisége. A munkavégzéshez tartozik, nincs idő és mód a személyes szükségletek feltérésére, kielégítésére, legjobb esetben meg kell „menteni”, persze az intézmény saját játékszabályai (házirendje) szerint.

Közelebbről nézve látszik, hogy még ha ez sok esetben így is van, az okok között nyilvánvaló, hogy a gyermekotthonban dolgozó szakemberre és véleményére gyakran senki sem kíváncsi, keveseket érdekel (többnyire sem a fenntartót, sem a főnökét, sem a kutatót), hogy ő valójában milyen ember, mit gondol erről vagy arról, és őt is munkaeszköznek tekintik, akinek az a feladata, hogy a mások által megírt szabályok betartása és betartatása mellett futószalagon „javítson”, „mentsen” meg olyan fiatalokat, akikről már többnyire lemondtak. Izgalmas lenne azt kutatni, más kevésbé „emberigényes” területekkel összehasonlítva, hogy mit jelent a személyesség, a tény, hogy a gyerekekkel foglalkozók közül mindenki a személyiségével dolgozik, nem csak a szakmai tudása szűrődik át, még ha nem is akarja, vagy nem tudja.

„Készül a termék az SOS szalagon és a végén leesik a szalagról!” (idézet az egyik kecskeméti résztvevőtől)

Az egyik résztvevő által mondottak alapján jutottam arra a következtetésre is („sok rossz tapasztalata van ezeknek a gyerekeknek, és a sérelmeket a gondozókon verik le, a kevés pozitív élményt, amit kapnak, jól elteszik maguknak, nagyobb szükségük van rá”), hogy ezzel gyakran a nevelők is így vannak.

Őket is szorongatják mindenhol, jó szót nem sokat kapnak, kritikát viszont annál inkább, többnyire előítélettel közelednek csak hozzájuk, és ezt a sok-sok sérelmet a gyerekeken verik le akarva-akaratlanul.

Igazán most értettem meg, hogy a pályázató miért csak a szakember képzésre ad pénzt első körben. Ott kell elkezdni, hisz amíg bennük nem tudatosodik, hogy mit miért csinálnak a gyerekekkel, és nem látják át a rendszer működését és hibáit, hiába mondjuk meg kívülállóként, hogy mit csináljanak másképp, nem fogják tudni megtenni. Nem azért, mert nem akarják, hanem mert egyszerűen képtelenek rá, nem érzik sajátjuknak, arról nem is szólva, hogy nehéz kreatívnak lenni és teljesíteni úgy, hogy folyamatosan ott tornyosul az elbocsátás lehetősége, ha hibáznak – akármelyik fronton.

A képzés során szinte valamennyi helyszínen aktuális volt ez a téma, mindenhol érzékelhető volt a bizonytalanság, a kiszolgáltatottság, több esetben a képzés napján tudták meg egyesek, hogy a munkatársukat elbocsátották.

Eredmény még az is, hogy nem csak a gyermekotthon dolgozói vettek részt a képzésben, hanem az alap-, illetve szakellátás egyéb szereplői is (óvónő, családgondozó, TEGYESZ munkatárs, nevelőszülő tanácsadó stb.), és ezzel a társintézmények közötti kommunikáció és együttműködés is kimutathatóan fejlődött.

Ez alatt az egy év alatt értettem meg valamit abból, amit találóan a gyermekvédelmi rendszer dilemmájának nevez Herczog Mária. Az intézményvezetői találkozóra is kimondva-kimondatlanul mindannyian félelemmel készültünk, hogyan fogadják a programot, miképpen értékelnek. Nyitott, lelkes és elhivatott vezetők jöttek. Kiderült, hogy sok mindenben lehetne javítani, jobbitani, de az is kiderült, hogy a saját korlátaik között megpróbálják kihozni munkájukból a maximumot, és nyitottak minden további lehetőségre. Nyomasztó volt ugyanakkor, hogy nagyon sok résztvevő úgy ült ott a tréningeken, hogy épp csak letette a 24 órás szolgálatát, vagy nagyon sokan a szabadságnapjaikból voltak kénytelenek feláldozni jó néhányat azért, hogy ott lehessenek. És igaz, hogy minden helyszínen találtunk legalább 10-12 nagyon elhivatott, empatikus, mélyérzésű szakembert, de az is igaz, hogy közel ennyien voltak, akikkel konfliktusokkal teli kríziseket éltünk át. Sajnos nem csak olyanok dolgoznak gyerekekkel, akik minden szempontból alkalmasak erre a feladatra, de törekedni kell erre, és addig is, segíteni kell a problémával küszködőket.

Kibicher Orsolya